

SLOVENŠČINA V OSNOVNI ŠOLI – PRILOŽNOST ZA MEDKULTURNI DIALOG

Marijanca Ajša Vižintin
Pedagoška fakulteta, Ljubljana

UDK 373.3.016:811.163.6*243:376.7(497.4 Hrpelje)

Poučevanje slovenščine kot drugega/tujega jezika je eden najpomembnejših dejavnikov za uspešno integracijo otrok priseljencev, a ne sme biti edini. Pomemben je medkulturni dialog: pogovor o procesih preseljevanja, o različnih jezikih in kulturah, o pomenu ohranjanja maternega jezika in večjezičnosti, težnja po preseganju predsodkov. Srečanja z drugimi jeziki in kulturami pri urah slovenščine kot učnega predmeta maternega jezika ponujajo možnost refleksije slovenskega jezika in kulture. Prispevek prinaša primere slovensko-albanskih in slovensko-makedonskih ur na Osnovni šoli DBB Hrpelje, s pomočjo katerih pripomorejo na šoli k uspešnejši integraciji otrok priseljencev, obenem pa razvijajo medkulturno okolje in medkulturno zmožnost vseh otrok.

medkulturni dialog, slovenščina kot drugi/tuji jezik, integracija otrok priseljencev, medpredmetno povezovanje, medkulturno okolje, medkulturna zmožnost

Teaching Slovene as a second/foreign language is one of the most important factors affecting the integration of immigrant children, but it should not be the only one. Intercultural dialogue is also important: discussion of migration processes, of different languages and cultures, of the importance of preserving one's mother tongue and multilingualism, and striving to overcome prejudice. Encounters with foreign languages and cultures during Slovene lessons in school offer the possibility of reflecting on Slovene language and culture. The paper offers examples of Slovene-Albanian and Slovene-Macedonian lessons at the Dragomirja Benčiča Brkina Primary School in Hrpelje, which contribute to a more successful integration of immigrant children at school, at the same time helping to develop a multicultural environment and intercultural competence in general.

intercultural dialogue, Slovene as a second/foreign language, integration of immigrant children, intercurricular connections, multicultural environment, intercultural competence

1 Uvod

V slovenski vzgojno-izobraževalni sistem je vključenih vedno več otrok priseljencev, ki se integrirajo v slovensko šolsko in širše družbeno okolje na različne načine. Če pomeni asimilacija priseljencev stapljanje z večinsko družbo preko prevzemanja značilnosti in lastnosti večinske družbe (na jezikovnem, kulturnem, socialnem, političnem, ekonomskem, pravnem in drugih področjih), razumemo na drugi strani integracijo

kot večsmeren proces, ki zahteva medsebojno prilagajanje priseljencev in sprejemne družbe. Priseljenci v tem procesu sprejmejo nekatere norme in pravila, ki veljajo v novi družbi, večinska družba pa mora odpreti svoje institucije, jih prilagoditi novi situaciji in zagotoviti priseljencem enake možnosti za sodelovanje v njih, kot jih imajo preostali prebivalci.¹ (Bešter 2007: 108)

Če se otroci priseljenci učijo slovenščino kot jezik zanje novega okolja, kar je zagotovo

1 Poznamo različne oblike vključevanja priseljencev v novo okolje: integracija, alienacija, adaptacija, akulturacija, inkorporacija, absorpcija, (prisilna) asimilacija, ekstremni multikulturalizem idr., med seboj pa se

eden najpomembnejših dejavnikov uspešne integracije v slovensko družbo, so enako pomembne tudi dejavnosti z ostalimi otroki, predstavniki večinskega prebivalstva. Soočanje z drugimi jeziki in kulturami se lahko izvaja v osnovni šoli tudi pri urah slovenščine kot učnega predmeta, za večino prebivalstva v Sloveniji maternega jezika.

Namen povezovanja vsebin drugih kultur z elementi slovenskega jezika in kulture (predvsem literature) pri pouku slovenskega jezika kot materinščine ni zgolj spoznavanje tujih kultur, pač pa predvsem ozaveščanje slovenskih kulturnih (in jezikovnih) posebnosti. Spoznanja socialne psihologije in sorodnih družboslovnih ved namreč govorijo o tem, da se šele ob soočenju z drugo identiteto intenzivneje zavemo lastne. (Mikolič 2004: 42)

2 Medkulturno okolje in medkulturna sporazumevalna zmožnost

Vzpodbudno medkulturno okolje, neobremenjeno s predsodki in nestrpnostjo, vpliva na položaj otrok priseljencev in njihove dosežke pozitivno. Uspešna integracija otrok priseljencev pomeni vključenost otrok priseljencev v vse pore (osnovno)šolskega življenja, njihova uspešnost bi morala biti (po začetnem obdobju prilagajanja) enakovredna uspešnosti večinskega prebivalstva pri doseganju ocen, enakopravnem sodelovanju na različnih tekmovalnih, dosežkih na nacionalnem preverjanju znanja, sodelovanju pri interesnih dejavnostih in na šolskih (kulturnih) prireditvah idr. Vendar pa so, sodeč po evropskih poročilih, otroci priseljenci v evropskem vzgojno-izobraževalnem procesu v slabšem položaju in

dosegajo nižje rezultate kot otroci večinskega prebivalstva (Heckmann 2008). Evropska unija je leto 2008 proglasila za leto medkulturnega dialoga – postavlja pa se vprašanje, kaj se v šolah dejansko stori za uspešno integracijo otrok priseljencev.

Medkulturna zmožnost lahko obsega poznavanje kulturnih tradicij in običajev oziroma navad neke jezikovne skupnosti, lahko gre globlje do kritičnega razmisleka o izhodiščni in ciljni kulturi, najglobljo medkulturno ozaveščenost pa predstavlja poznavanje razlik v jezikovnih sredstvih izhodiščnega in tujega jezika, ki so posledica kulturnih razlik. Obstajajo različne ravni medkulturne zmožnosti, ki so posledica različno intenzivnega usvajanja kulturne stvarnosti nekega jezika pri vsakem posamezniku posebej in različnih pristopov k obravnavi in doseganju medkulturne zmožnosti. Zavedati se moramo, da medkulturna zmožnost temelji na poznavanju lastne kulture (Mikolič, Marc Bratina 2009). Primerjanje, soočanje tujega in izvornega jezika ter kulture je postalo običajno pri učenju tujih jezikov – upošteva pa se lahko tudi pri iskanju poti za čim bolj uspešno integracijo otrok priseljencev.

Le-ta je na posamezni šoli odvisna od mnogih okoliščin: od medkulturnosti okolja, v katerega so vključeni otroci priseljenci, vzpodbujanja strpnosti pri celotni (šolski) populaciji, kulturne zmožnosti učiteljskega zbora in njihovega poznavanja zakonodajnih možnosti idr.² V učnem načrtu za slovenščino je zapisano najprej poznavanje lastnega jezika in naroda, obenem pa je podana možnost za razvoj medkulturnega okolja in medkulturne zmožnosti:

razlikujejo glede na stopnjo ohranjanja izvorne kulture priseljencev in stopnjo vključevanja v novo družbeno okolje. Vendar imata tudi termina integracija in asimilacija veliko različnih definicij (Bešter 2007).

- 2 Zakon o osnovni šoli (1996, 10. člen), Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o osnovni šoli (2008, 10. člen), Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli (2007, 19. člen). Zakonodajna ponuja nekaj rešitev, vendar je v marsičem nedorečena, npr. ponuja možnost učenja slovenščine ter maternega jezika in kulture, ne predlaga pa oblik izvajanja (kdo, kje, koliko ur). K uspešnejši integraciji otrok priseljencev pripomore tudi poznavanje *Strategije za uspešnejše vključevanje učencev migrantov na področju vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji* (2007).

Učenci se zavedajo, da je slovenski jezik državni jezik v Republiki Sloveniji, poznajo pa tudi ustavni položaj drugih jezikov v RS ter položaj slovenskega jezika v zamejstvu; oblikujejo si narodno in državljansko zavest, ob tem pa tudi spoštovanje ter strpnost do drugih jezikov in narodov. (Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja. Slovenščina (v nadaljevanju UN slovenščina) 2009: 9)

Naveden je primer z Osnovne šole Drago-mirja Benčiča Brkina Hrpelje (OŠ DBB Hrpelje), kjer se izvajajo različni načini spodbujanja medkulturnega okolja in razvijanja medkulturne zmožnosti, v tem prispevku pa so posebej izpostavljene dvojezične ure pri urah slovenščine.³

3 Slovensko-albanske in slovensko-makedonske ure

V razredih, ki jih obiskujejo otroci prisel-jenci, so na OŠ DBB Hrpelje izvedli več slovensko-makedonskih in slovensko-albanskih ur, včasih v sodelovanju z učiteljema albanskega ali makedonskega jezika, ki prihajata po-učevat otroke priseljence materinščino, vedno pa v povezavi z razredniki ali učiteljicami slovenščine. Na dvojezičnih urah, kjer je prihaja-lo do konkretnega dialoga med dvema jeziko-ma in kulturama, so otroci spoznavali razloge za selitev otrok priseljencev, geografsko so umestili Slovenijo in državo/pokrajino, iz kate-re so prišli otroci priseljenci (zato je poleg vedno zemljevid), spoznavali so podobnosti in razlike med državami/deželami in jeziki, se se-znanili z morebitno drugo pisavo ali drugimi črkami, glasovi, ki jih v slovenščini ni, prisluh-nili umetnostnim besedilom v več jezikih.

Predstavljeni so trije primeri ur medkulturnega dialoga, izvedenih v devetem, petem in tretjem razredu pri urah slovenščine z otroki priseljen-ci, ki so v Sloveniji že vsaj dve leti.⁴

V devetem in tretjem razredu so izvedli slovensko-albanski uri. V zadnjem razredu devetletke so se navezali na že dosežene stan-darde znanja ob zaključku tretjega triletja pri jezikovnem pouku: učenec »navede nekaj bist-venih podatkov o začetkih slovenskega jezika in o začetkih slovenskega knjižnega jezika«, »našteje samoglasnike in soglasnike slovenske-ga knjižnega jezika« (UN slovenščina 2002: 122); upoštevali so tudi standarde znanja ob zaključku prvega triletja: učenec »pove, kateri jezik je v Republiki Sloveniji državni jezik« in »loči materni jezik od tujega/drugega« (UN slo-venščina 2002: 113). Pri književnosti učenec »prepozna književne zvrsti, kar pokaže tako, da jih poimenuje (poezija, proza, dramatika)« ter »zazna in doživi pesem« (UN slovenščina 2002: 123). Vsak učenec je dobil učni list s po-tekem slovensko-albanske ure. Najprej so dolo-čili lego Kosova, spregovorili o razglasitvi sa-mostojnosti 17. 2. 2008 in primerjali razmere z razglasitvijo samostojnosti Republike Slovenije. Dva učenca, ki sta sodelovala pri vodenju ure, sta se predstavila in povedala, koliko časa sta že v Sloveniji, kako sta se počutila ob prihodu ter zakaj sta se priselila v Slovenijo. Skupaj sta nato predstavila albansko abecedo, ki ima 36 črk (29 soglasnikov in 7 samoglasnikov). Pose-bej sta izpostavila drugačne glasove in črke. Ugotovili so, da sta si samoglasniška trikotnika podobna.⁵ Tretja naloga je bila povezana s prvi-mi tiskanimi knjigami v slovenščini in albanšči-ni. Podatke za slovenski knjigi so morali zapi-sati učenci in učenke sami. Pisec prve albanske

³ Na OŠ DBB Hrpelje sem bila zaposlena od septembra 2003 do oktobra 2009.

⁴ Za izvajanje dvojezičnih ur je potrebno zadostno znanje slovenskega jezika otrok priseljencev, zato takšna oblika razvijanja medkulturne zmožnosti ni primerna za otroke priseljence takoj po priselitvi. Pri vseh navedenih urah medkulturnega dialoga gre hkrati tudi za medpredmetno povezovanje (slovenščina, knjižnično-informacijska znanja, geografija, spoznavanje okolja).

⁵ V albanščini se s svojo črko zapisuje tudi polglasnik (ë), obstaja en dodaten samoglasnik, ki »se izgovarja tako, da jezik namestimo, kot da bi izgovorili črko *u*, izgovorimo pa črko *i*. Podoben je nemškemu *ü*, Mün-chen« (Maliqi 2003: 5), v albanščini ga zapisujejo s črko *y*.

knjige Gjon Buzuku je bil že zapisan, otroci pa so morali po predstavitvi sami dopolniti letnico: 1555. Naučili so se predstaviti v albanščini, zaigrali so dialoge.⁶ Za zaključek so prisluhnili uglasbeni pesmi *Čenčačeva uspravanka* (Pavček 2007) in poskušali ugotoviti pomen nekaterih besed (npr. librat/knjige, shtallë/hlev, staja, tramvai/tramvaj).

V tretjem razredu so se odločili za drugačen pristop. Poleg dveh otrok s Kosova, ki sta pomagala voditi uro, so bili povabljeni tudi drugi otroci s Kosova in njihovi starši. Kosovska otroka sta predstavila v svojem maternem jeziku *Muco Copatarico Ele Peroci*. Po znani slovenski pravljici, tokrat v albanščini, so vprašali otroke, kako se reče po albansko *muca* in *copati*; številnim sta pogosto ponovljeni besedi ostali v ušesih (macja, papuče). Tudi tokrat so otroci dobili učni list, na katerem je bilo razloženih v mini slovarju še nekaj besed (pylli/gozd, dekle/vajza). Predstavitev v albanščini so poenostavili, naučili pa so se šteti do pet, saj so števila potrebovali za izštevanko v albanščini.⁷ Starejše otroke iz drugih razredov, ki so prišli k slovensko-albanski uri, so prosili, naj se med vajo z dialogi in števili razkropijo po razredu ter pomagajo vaditi pravilno izgovarjavo. Kosovske starše, ki so prišli ponosni poslušat svoje dvojezične otroke, so prosili, da se predstavijo v slovenščini. Za zaključek so prisluhnili Pavčkovi *Čenčavi uspravanki* v albanščini in slovenščini.

Pri slovensko-makedonski uri so se osredotočili na podobnosti med državama (skupna zgodovina v Jugoslaviji, podobna velikost, število prebivalcev, najvišji gori, oba jezika sodita v južnoslovansko jezikovno skupino, samostojni

sta od leta 1991).⁸ Prisluhnili so pesmi *Pogumna Lenka* (Pavček 2007), najprej v makedonščini, potem v slovenščini. Najbolj so jim ostale v ušesih besede *mama, avtobusi, kamioni, vozovi*. Presenečenje je sledilo, ko so makedonski otroci predstavljali cirilico, saj večina drugih otrok ni vedela za drugo pisavo. Ob vsaki razloženi črki so otroci povedali za primer tudi besedo – in znova so ugotavljali podobnosti. Po predstavitvi so se vsi prisotni (otroci, starši, učitelji) podpisali na velik plakat v cirilici. Prisluhnili so makedonski ljudski pesmi in se naučili reči »hvala/blagodaram«. V razredu so pripravili razstavo približno dvajsetih knjig v makedonski cirilici, ki jih je šolski knjižnici podaril učitelj makedonščine.⁹

4 Ob soočanju z drugimi kulturami spoznavamo svoj jezik in kulturo

»V luči opozoril o pomenu jezika za ohranjanje kulture in vzpostavljanje kulturne in jezikovne identitete na novo spoznavamo globino sprejetega načela o temeljni pravici vsake etične skupnosti do svoje posebne kulture in jezika« (Grosman 2004: 21). Ure slovenščine ponujajo veliko priložnosti, ko lahko otroci priseljenci ob spoznavanju slovenskega jezika, slovenskih umetnostnih in neumetnostnih besedil, slovenske kulture in tradicije predstavijo svoj jezik in kulturo. Če damo otrokom to možnost, pride do prepleta dveh jezikov in kultur, s tem pa do medkulturnega dialoga: otroci priseljenci so ponosni na svojo kulturo in jezik, prav tako slovenski otroci na svoj jezik in kulturo, obojestransko spoštovanje pa je temelj medkulturnega okolja. Slovenski otroci v devetem razredu so bili presenečeni nad

6 Dober dan/Mirëdita. Jaz sem .../Unë jam ... Star/-a sem ... let./Jam ... vjeçar/-e. Živim v .../Jetojë në ... Govorim slovensko, albansko, angleško, nemško .../Flas slovenisht, shipt, anglisht, gjermanisht. Za pomoč pri pregledu prevoda se zahvaljujem učiteljici Almi Bejtullahu.

7 Števila: ena/një, dve/dy, tri/tre, štiri/katër, pet/pesë. Izštevanka: Hu du me ngje//deri në 5//çokollada ku m'ka mbet//hu 1, 2, 3, 4, 5.

8 Prebivalstvo: Slovenija 1.986.000, Makedonija 2.011.000. Površina: Slovenija 20.253 km², Makedonija 25.713 km² (Mason, Antony, 2004: *Ljudje z vsega sveta*. Tržič: Učila International). Najvišji gori: Triglav 2.864 m, Korab 2.753 m.

9 Učitelj Zekirija Šainoski je podaril knjige v sodelovanju z Veleposlaništvom Republike Makedonije.

dejstvom, da je bila prva albanska knjiga natisnjena le pet let za prvima slovenskima knjigama – in albanščina je pridobila na veljavi. Prisluhnilo so osebnima zgodbama sošolke in njenega brata, izraženi stiski ob izgubi prijateljev, spoznavanju novega okolja in navad, težavah ob učenju novega jezika (ko so bili vsi prijazni, a jima je bilo vseeno zelo težko, ker nista na začetku ničesar razumela), s čimer so dobili uvid v osebno priseljenko zgodbo svojega vrstnika. Slovenski otroci so se poskusili naučiti izgovoriti pet povedi v albanščini in ugotovili, da je težko. Spregovorili so o večletnem procesu učenja jezika novega okolja in o prednostih večjezičnosti. Otroci v tretjem razredu so bili nad slovensko-albansko uro odkrito navdušeni, z radovednostjo so se naučili predstaviti in šteti do pet, kar so potem z veseljem, ker so nekaj že znali, uporabili v izštevanki. Z zanimanjem so prisluhnilo znani slovenski pravljici v tujem jeziku in bili presenečeni, ko so ugotovili, da so nekaj razumeli. Še več podobnosti pri besednem zakladu so odkrili otroci pri slovensko-makedonskih urah, obenem pa so se soočili z drugo pisavo. Starši priseljenci, ki so bili povabljeni, so bili ponosni na svoje dvojezične otroke. Tudi to je oblika sodelovanja šole s starši, nekateri starši so v šolo prišli prvič.

Na OŠ DBB Hrpelje se izvajajo še številne druge dejavnosti: poučevanje slovenščine kot drugega/tujega jezika za otroke priseljence, poučevanje maternega jezika in kulture otrok priseljencev (albanščine in makedonščine s pomočjo dveh zunanjih sodelavcev) za otroke priseljence, vpisovanje novega knjižničnega gradiva v maternem jeziku otrok priseljencev, vključevanje otrok priseljencev v interesne dejavnosti, vključevanje vsebin drugih jezikov in

narodov v različne šolske predmete (npr. predstavitve izvirne države pri zemljepisni, zgodovini, tipične hrane pri gospodinjstvu idr.), sodelovanje otrok priseljencev na šolskih prireditvah tako v slovenskem jeziku kot v svoji materinščini idr. Cilji dejavnosti so premagati strah pred neznanim, vzpostaviti stik med otroki ter s tem pripomoči k uspešnejši intergraciji otrok priseljencev, razvoju medkulturnega okolja in medkulturne zmožnosti pri vseh otrocih.

Za doseg te ciljev obstaja več poti, pri slovenščini kot učnem predmetu maternega jezika pa predlagam še obravnavo umetnostnih besedil, ki tematizirajo preseljevanje. Preko umetnostnih besedil se lahko razvija senzibilizacija otrok za migracijske procese in izzive, s katerimi se spopadajo otroci priseljenci ob vključevanju v novo okolje in obenem otroci večinskega prebivalstva, ki so soočeni z vrstniki iz drugačnega okolja, z drugim jezikom, tudi z drugo poltjo, navadami in veroizpovedjo.¹⁰ Domače branje ponuja možnost poglobljenega branja, doživljanja in analiziranja besedila. Z izborom ustreznih umetnostnih besedil lahko skupaj ugotavljajo, kakšno podobo o priseljenicah ponujajo leposlovna dela: kako večinsko prebivalstvo sprejme/zavrne priseljence, s katerimi predsodki je obremenjena večina ali manjšina, če se le-ti poudarjajo ali presegajo, kako (ne)uspešno se priseljenci vključujejo v novo okolje in kakšne težave imajo ob tem v umetnostnih besedilih.¹¹ Cilj je senzibilizacija mladih za procese preseljevanja, podpiranje komunikacijskega procesa med literaturo in bralci ter spodbujanje kritičnega branja, in sicer v smislu književne didaktike kot vzgoje za mir (Wintersteiner 2006), strpnost (Blažič 2006), medkulturnost (Grosman 2004).

¹⁰ Da otroci o prebranem razmišljajo, se pogovarjajo, iščejo odgovore in različne možnosti za pojasnjevanje sveta okoli sebe, izvem kot mentorica bralne značke (Vižintin 2008), knjižničarka in učiteljica slovenščine.

¹¹ Predlagam naslednja umetnostna besedila: Bradman, Tony (ur.), 2006: *Barva kože: zgodbe o rasizmu*. Ljubljana: Mladinska knjiga. Cave, Kathryn, 2001: *Drugačen*. Ljubljana: Educy. Fries, Claudia, 2000: *Pujsa imamo za sosedo*. Radovljica: Didakta. Marchetta, Melina, 2004: *Kdo si, Alibrandi?* Dob pri Domžalah: Miš. Neuerdorf, Silvio, 2000: *Niko Nosorog pa že ni pošast*. Ljubljana: Kres. Vidmar, Janja, 2004: *Princeska z napako*. Ljubljana: DZS. Vojnović, Goran, 2008: *Čefurji raus!* Ljubljana: Študentska založba.

5 Zaključek

Integracija otrok priseljencev je večsmeren proces, ki vpliva tako na otroke priseljence kot na večinsko družbo. Pomemben je razvoj medkulturnega okolja in medkulturne zmožnosti, uspešna integracija otrok priseljencev pa pomeni njihovo vključenost v vse pore (osnovno)šolskega življenja. Navedeni so trije primeri slovensko-albanskih in slovensko-makedonskih ur na Osnovni šoli DBB Hrpelje, izvedenih v devetem, petem in tretjem razredu. Pri urah slovenščine kot učnega predmeta maternega jezika so soočili slovenski, albanski in makedonski jezik; pisave in glasove; se naučili predstaviti ali povedati izštevanko v albanščini; poslušali uglasbene pesmi Toneta Pavčka v vseh treh jezikih, makedonsko ljudsko pesem, se podpisali v cirilici. Prisluhnilo so izkušnjam otrok priseljencev in njihovi stiski ob vključevanju v slovensko okolje ter se strinjali, da je večjezičnost prednost. Spoštovanje ter strpnost do drugih jezikov in narodov sta zapisana v učnem načrtu za slovenščino; srečanja z drugimi jeziki in kulturami pri urah slovenščine kot učnega predmeta maternega jezika pa ponujajo možnost refleksije slovenskega jezika in kulture. Otroci priseljenci se počutijo bolj sprejete, z večjim veseljem se učijo slovenščino in sprejemajo slovensko kulturo, medtem ko si slovenski otroci širijo obzorje, razvijajo spoštovanje in strpnost do različnosti ter medkulturno zmožnost v celoti. Našteti je še nekaj drugih dejavnosti šole za razvoj medkulturnega okolja in podan predlog za obravnavo umetnostnih besedil, z namenom senzibilizacije mladih za procese preseljevanja, podpiranje komunikacijskega procesa med literaturo in bralci ter spodbujanje kritičnega branja.

Literatura in viri

BEŠTER, Romana, 2007: Integracija in model integracijske politike. Komac, Miran (ur.): *Priseljenci: študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja. 105–134.

BLAŽIČ, Milena Mileva, 2006: Vzgoja za strpnost in umetnostno besedilo pri književnem pouku v de-

vetletni osnovni šoli. Šlibar, Neva (ur.): *Barve strpnosti, besede drugačnosti, podobe tujosti: vzgoja za strpnost in sprejemanje drugačnosti preko mladinske književnosti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Center za pedagoško izobraževanje. 159–170.

- GROSMAN, Meta, 2004: *Književnost v medkulturnem položaju*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- HECKMANN, Friedrich, 2008: Strategies for integrating migrant children in European schools and societies: a synthesis of research findings for policy-makers: report submitted to the European Commission by the NESSE network experts (April 2008). European Commission's Directorate-General for Education and Culture: <<http://www.nesse.fr/nesse/social-aspects-of-education-and-training/insights-from-european-research>>. (Dostop 10. 6. 2009.)
- MALIQL, Abedin, 2003: *Slovensko-albanski dialogi*. Ljubljana: samozaložba = vetëbotim.
- MIKOLIČ, Vesna, 2004: Medkulturna slovenistika – realnost ali izziv? Stabej, Marko (ur.): *Moderno v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi. 40. seminar slovenskega jezika, literature in kulture: zbornik predavanj*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 37–47.
- MIKOLIČ, Vesna, MARC BRATINA, Karin, 2009: Različni pristopi k medkulturni zmožnosti. Tašner, Veronika (ur.): *Brez spopada: kultur, spolov, generacij*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta. 43–56.
- Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli, 2008*. Uradni list Republike Slovenije, 73/2008.
- Strategija za uspešno vključevanje učencev migrantov na področju vzgoje in izobraževanja v RS (2007)*. Ministrstvo za šolstvo in šport Republike Slovenije: [http://www.mss.gov.si/si/delovna_podrocja/razvoj_solstva/projekti/enake_moznosti/?type=98%20\(23.7.2008\)](http://www.mss.gov.si/si/delovna_podrocja/razvoj_solstva/projekti/enake_moznosti/?type=98%20(23.7.2008))>. (Dostop 16. 10. 2009.)
- PAVČEK, Tone, 2007: *Sonce in sončice po vsem svetu: zvočni posnetek*. Ljubljana: Mladinska knjiga, Zavod Sploh.
- SUŠEC, Zdenka, 2005: *Knjižnična informacijska znanja: program osnovnošolskega izobraževanja*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja. Družba*, 2006. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja. Geografija*, 2003. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja. Slovenščina*, 2002. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja. Spoznavanje okolja*, 2005. Ljubljana: Ministrstvo

za šolstvo in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

- VIZINTIN, Marijanca Ajša, 2008: Bralna značka s filmi, gledališkimi predstavami in literarnimi večeri. *Otrok in knjiga* 35/73. 83–96.
- Zakon o osnovni šoli (ZOsn)*, 1996. Uradni list Republike Slovenije, 12/1996.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o osnovni šoli (ZOsn-F)*, 2007. Uradni list Republike Slovenije. 102/2007.
- WINTERSTEINER, Werner, 2006: »Sprejeti življenje«. Literarna didaktika kot vzgoja za mir. Šlibar, Neva (ur.): *Barve strpnosti, besede drugačnosti, podobe tujosti: vzgoja za strpnost in sprejemanje drugačnosti preko mladinske književnosti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Center za pedagoško izobraževanje. 81–99.